

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Základní myšlenky Senecovy etiky

Tereza Janečková

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Základní myšlenky Senecovy etiky

Tereza Janečková

Vedoucí práce:

Mgr. Miloš Kratochvíl, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literatury.

Plzeň, srpen 2014 .....

Ráda bych poděkovala panu doktorovi Kratochvílovi za udělené cenné rady. Vážím si jeho trpělivosti, vstřícného přístupu a objektivní kritiky.

Obsah

Úvod.....	6
1. Stoicismus.....	9
1. 1. Představitelé a charakteristika Stoicismu.....	9
1. 2. Filozofie	10
1. 2. 1. Logika	10
1. 2. 3. Fyzika	11
1. 2. 4. Etika.....	12
2. Seneca – život a dílo.....	14
3. Od ctnosti k blaženému životu	17
3. 1. Senecovo pojetí mudrce	23
4. Osud a smrt	27
4. 1. Senecovo pojetí sebevraždy	33
Závěr.....	36
Resumé.....	39
Seznam použité literatury a pramenů	40

Úvod

„*Nikdo se neurodí moudrým,*“ a „*Všechny srovnává smrt: nerovni se rodíme, rovni umíráme,*“ toto jsou jedny z mnoha známých výroků významného římského myslitele Lucia Annaa Senecy. Právě o něm, a především o jeho díle, pojednává má bakalářská práce. Seneca, jakožto filozof, básník, dramatik a politik, byl velmi plodným autorem. Jak už výčet oblastí, kterým se Seneca věnoval, napovídá, jeho dílo bylo rozsáhlé. Jednak vzhledem k této skutečnosti, jednak vzhledem k možnostem rozsahu a kvalitě bakalářské práce jsem se rozhodla věnovat pouze jedné z oblastí, v nichž ve své době vynikal, a to konkrétně jeho filozofii. I přesto, že jsem se zaměřila výhradně na tento obor, bylo nutné ještě více konkretizovat předmět mého rozboru Senecovy práce, protože jen v samotné filozofii se Seneca věnoval řadě témat, například logice, fyzice a etice. Moje práce je z vyjmenovaných zaměřena právě na téma etiky, přesněji přímo na Senecovo pojetí etiky. Především se budu věnovat pojmům jako je blaženost, ctnost, také představím ideál Senecovo člověka - mudrce, a v neposlední řadě se budu věnovat Senecově pohledu na osud, smrt a sebevraždu.

Téma Základní myšlenky Senecovy etiky jsem si vybrala mimo jiné ze zájmu o antickou filozofii a její představitele. Konkrétně stoicismus, jehož myšlenky se mi jeví jako jedny z nejzajímavějších filozofických idejí vůbec. Stoiky propagovaný asketický způsob života, stejně jako idea blaženosti a štěstí, které spatřují v absenci bolesti a pocitu naprostého klidu, fascinuje mnohé i dnes. Smrt je proto ve stoické etice považována za jakési vysvobození.

Dále na mě také zapůsobila jejich představa dokonalého člověka – mudrce. Mudrc, který jedná vždy a za všech okolností ctnostně, rozumně, je apatický, žije asketicky, nikdo jej nemůže urazit. Na jednu stranu člověk samotářský, na stranu druhou člověk společenský, který rád vyhledává druhé a rád si dělá přátele. Na jednu stranu se může zdát jako člověk sobecký – veškerý svůj čas si nechává jen sám pro sebe a nikoho nenechá, aby mu něco z jeho času ukradl, na stranu druhou má rád své přátele, a je tu pro ně a také vždy jedná ctnostně, tedy dobře a správně, nikomu neublíží, nikomu neškodí. Jakoby měl kolem sebe neviditelnou krustu a

žil ve svém vnitřním světě, ve kterém je blažený. Právě idea mudrce je jedna z pohnutek, která mě vedla k tomu, abych se Senecovo filozofií hlouběji zabývala. Protože člověk – mudrc – se mi takto jeví jako jakýsi lidský druh naprogramovaného robota.

Cílem této práce je vyložit Senecovo pojetí blaženého života. Co chápe jako blažený život, jestli je možné blaženosti vůbec dosáhnout a pokud ano, co je k tomu zapotřebí. S tímto tématem také úzce souvisí ctnost. Budu pátrat po odpovědích na otázky, co rozumí Seneca pojmem ctnost a jak jej chápe, zda je ctnost nutným předpokladem pro blaženost a jakou důležitost jí přikládá, a zda je možné dosáhnout blaženosti bez ctnosti?

Dále se pokusím hlouběji proniknout do Senecovo pojetí mudrce, tedy dokonalého člověka. Kdo je mudrc, je možné se takovým člověkem stát a jak takový člověk jedná? Je možné, aby se jím za určitých podmínek a předpokladů stal i zcela obyčejný člověk, nebo se mudrcem jedinec rodí a je k tomuto poslání předurčen?

V Senecově díle se také velice často setkáváme s tématem smrti. Proto se této koncepci budu věnovat i ve své bakalářské práci. Konkrétně se jedná o Senecovo pojetí smrti, jak ji chápe, zda ji pokládá za negativní nebo pozitivní, zda považuje smrt za spravedlivou či nikoliv. Zde nutně vyvstává otázka pátrající po existenci posmrtného života. Souhlasí Seneca v tomto směru s řeckou mytologií? Zodpovím otázku, co se po smrti děje a jestli se vůbec něco děje. S tématem smrti souvisí téma sebevraždy. Také tímto pojmem se Seneca ve svých spisech zabývá. U sebevraždy mě konkrétně zajímá, jak na ni sám Seneca nahlíží, jestli ji schvaluje nebo ji odmítá či ji považuje za jakési tabu. Pokud sebevraždu schvaluje nebo není vyloženě proti ní – schvaluje její spáchání za všech okolností nebo jen za nějakých podmínek či pouze výjimečně?

V souvislosti se smrtí a sebevraždou je také zmíněn osud a Senecovo chápání osudovosti. Existuje osud? Jak s námi nakládá? Je spravedlivý? Lze ho nějak obehřát? A je Seneca fatalista?

Hlavním cílem mé bakalářské práce je tedy nejen vyložit Senecovo pojetí blaženého života, ale rovněž zodpovědět další s tímto tématem související otázky. Práce bude založena na interpretaci a komparaci jednotlivých textů, přičemž

čerpat budu zejména z primární literatury, jelikož mým cílem je, aby tato práce byla především založena na mé vlastní interpretaci primárních textů. Oporou mi byla především kniha *O duševním klidu*, která obsahuje osm Senecovo traktátů, a také *Listy Luciliovi* (svazek I – XX).

1. Stoicismus

1. 1. Představitelé a charakteristika Stoicismu

K tomu, abychom mohli lépe pochopit podstatu Senecovy etiky, je nutné nastínit dobou a okolnosti, které vznik těchto myšlenek podnítily. Proto je třeba představit základní realie stoického myšlení, jehož pozdní období je právě érou Senecy.

Stoicismus řadíme mezi nejdůležitější a nejvlivnější směry hellénistické filozofie. Zpravidla je stoicismus rozdělován na raný, mezi jehož představitele – a zároveň zakladatele stoicismu – patří Zénon z Kitia, Kleantés z Assu a Chrysippos ze Sol, střední, do této etapy řadíme myslitele od Panatia z Rhodu až po Poseidónia, a konečně pozdní stoicismus, který je dobou Senecy, Epiktéta či Marka Aurelia.

Původ názvu vychází z malovaných sloupořadí (stoa – sloup, poikilé – barevný), které lemovaly antická náměstí, na nichž se antičtí učenci scházeli a diskutovali. Za zakladatele je považován Zénon z Kitia. Zénon byl nejspíše ovlivněn kyniky a přejal od nich myšlenku, že skutečná přirozenost člověka spočívá v jeho racionalitě. Tato myšlenka pak prostupuje celým stoicismem. Zénon a stoikové byli obecně ovlivněni Sókratem, především jeho myšlenkou, že dobrý člověk je moudrý a špatný je člověk ten, který je nevědomý. A že zlo je špatná duše, protože je nevědomá.¹

Mezi Zénonovy práce patří: *Život podle přírody, O povinnosti, O helénské výchově, O vášních, Homérské problémy, Důkazy a Všeobecné otázky.*

Dalšími významnými představiteli stoické filozofie jsou Kleantés, jehož zájem byl soustředěn zejména na přírodní filozofii, Chrysippos, který se zabýval především dialektikou, Antipatros z Tarsu, Panaitios z Rhodu, Seneca, Epiktétos a Markus Aurelius.² Za nejvlivnějšího je považován právě Seneca.³ Nebyl pouze filozofem a plodným autorem spisů, ale také římským politikem a vychovatelem císaře Nera. Seneca se ve své filozofii nevěnoval pouze etice (i když nejvíce

---

¹ LONG, A. A. Hellénistická filozofie. Praha : OIKOYMENH, 2003, str. 142, 144.

² LONG, A. A. Hellénistická filozofie. Praha : OIKOYMENH, 2003, str. 147 – 149.

³ MACHOVEC, D. Dějiny antické filozofie. Jinočany: H&H, 1993, str. 172.

pozornosti soustředil právě ji), ale i fyzice a logice, stejně, jako jiní stoičtí filozofové.

Po Epiktétovi se dochovala dvě významná díla: *Rukojeť* a *Rozpravy*, které sice sám nenapsal, ale byly sepsány jeho žákem. Ten chodil na Epiktétovy přednášky a pilně si zapisoval. Epiktétův známý výrok zní: „*Nežádej, aby se věci děly, tak jak chceš, ale chtěj věci, jak se dějí, a budeš spokojen.*“⁴

Císař Markus Aurelius napsal velmi známé dílo *Hovory sobě*, ve kterých se dočteme o pomíjivosti lidského bytí a neustálém vzniku a zániku.

Z raného a středního stoicismu se bohužel úplná díla nedochovala. Evidujeme pouze několik papyrů, doslovné zlomky děl a učebnice. Celé spisy se dochovaly pouze u stoiků pozdních.⁵

Stoikové byli materialisté, panteisté, empiristé – zastávali názor, že člověk se rodí jako čistá, nepopsaná tabule, tedy „tabula rasa“ a jen prožití zkušenosti do ní vnáší obsah. Stoikové ale byli také deterministé. Vesmír považovali za kauzálně uzavřený. „*Skrze vztah příčiny a účinku jsou propojeny všechny vesmírné události. Vše je důsledkem minulých příčin a zároveň příčinou budoucích důsledků; každý stav věcí je nutným důsledkem minulého stavu věcí a zároveň je nutnou příčinou budoucího stavu věcí. V tomto světě [...] neexistují alternativy, vše se děje jediným možným způsobem.*“⁶

1. 2. Filozofie

Stoikové své učení rozdělili do tří skupin a to konkrétně na: logiku, fyziku a etiku. Jelikož tyto předměty spolu úzce souvisí, považují za správné, abych následující řádky věnovala nejen etice, která je stěžejním tématem této práce, ale také logice a fyzice, i když pouze velice stručně.

1. 2. 1. Logika

V logice se věnovali teorii poznání, sémantice, rétorice, dialektice a gramatice (stoikové se velice zajímali o literaturu a jako první postavili pevné základy gramatiky a ctili je), stylistiku a formální logiku. Inspirovali se

---

⁴ LONG, A. A. Hellénistická filosofie. Praha : OIKOYMENH, 2003, str. 173.

⁵ RICKEN, F. Antická filosofie. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 1999, str. 130.

⁶ STEHURA, E. Diskuse o svobodě v pozdní antice. In Nejeschleba, T. a kol. Pojetí svobody v dějinách a současnosti filosofie. Brno : CDK, 2013, str. 19.

Aristotelem. Především se jednalo o soubor prací, které Aristotelovi komentátoři nazvali Organon. Tento soubor obsahuje *Kategorie*, *Topiky*, *O sofistických důkazech*, *O vyjadřování*, *První a Druhé analytiky*.

Jak jsem již zmínila, stoici kladli důraz na gramatiku a jazyk. Pojmenovali například pět pádů řeckých podstatných jmen. Kladli si otázky, co to jazyk je a co je to, co jazyk může vyjadřovat. Základním pojmem v sémantice pro stoiky bylo lekton. Tento výraz se dá do českého jazyka přeložit mimo jiné jako „význam“ či „stav věci“. Lekton rozdělovali na dva druhy, a to na lekton neúplné a lekton úplné. Lekton neúplné používali pro slovesa, která neobsahovala větný podmět. Například „kreslí“. Lekton úplné je složeno z prediktátu a z ptósis (tento výraz je překládán jako subjekt, ale doslovný překlad zní gramatický pád).⁷

1. 2. 3. Fyzika

Ve fyzice je zajímavá příroda v jejím nejširším slova smyslu, takže nejen přírodní zákony, ale také člověk, zvířata, a podobně. Termín fysis používali stoikové v těchto případech: síla či princip, který utváří všechny věci; princip, který sjednocuje a dává světu soudružnost; tvořivý oheň, který sám sebou pohybuje a plodí; nutnost a osud; bůh, prozřetelnost.⁸

Příroda podle Stoiků je to co, svět udržuje pohromadě a zároveň zapřičiňuje to, že věci na zemi rostou. Příroda ale není jen fyzickou silou, ale je také vybavena racionalitou. To, co svět řídí a udržuje ho pohromadě, je Bůh. Stoikové nerozlišují mezi pojmem příroda a Bůh, pro ně je to jedno a totéž. Bůh je příroda. Příroda je Bůh.⁹ Jelikož jsou stoikové materialisté, božský princip chápou jako lehkou látku, která vznikla propojením ohně vzduchu a tento princip prochází vším. Pojmenovali ho jako pneuma – „tvořivý oheň“.¹⁰

Stoikové jsou přesvědčeni, že počátek vznikl z ohně a z něj vznikly zbylé tři živly (voda, vzduch, země). Z těchto čtyř živlů vznikla příroda, svět. Za nějakou dobu ale onen tvořivý oheň začne ničit ostatní živly, až nastane konec

⁷ LONG, A. A. Hellénistická filosofie. Praha : OIKOYMENH, 2003, str. 167, 171.

⁸ LONG, A. A. Hellénistická filosofie. Praha : OIKOYMENH, 2003, str. 185.

⁹ LONG, A. A. Hellénistická filosofie. Praha : OIKOYMENH, 2003, str. 185.

¹⁰ LONG, A. A. Hellénistická filosofie. Praha : OIKOYMENH, 2003, str. 190.

světa. A to v podobě požáru. Zničí vše. Za nějaký čas se vše znovu zase obnoví. Z tvořivého ohně opět vzniknou zbylé živly a svět se obnoví. Zajímavé je to, že stoikové říkají, že ten další svět bude zase úplně stejný jako ten předchozí. Vždy vzniká úplně stejný svět se stejnými lidmi, kteří stále prožívají dokola to samé.

1. 2. 4. Etika

Známé přirovnání stoické filozofie k vejci, podle kterého skořápka představuje logiku, bílek etiku a žloutek fyziku¹¹, napovídá, nakolik je systém stoické filozofie provázaný a tvoří nedělitelný celek. I přes neoddiskutovatelnou provázanost jednotlivých disciplín, které nemohou existovat nezávisle na sobě, je však jedna oblast, která je považována za nejvýznamnější z celého systému – a tou je právě etika. Sami stoikové považovali etiku za nejdůležitější ze všech částí filozofie a povýšili ji nad ostatní vědy. Logika a fyzika etice víceméně sloužila. V etice se mimo jiné snažili najít odpověď na otázku, jak žít, aby člověk dosáhl blaženého života. Podle stoiků nalezneme blaženost tehdy, budeme-li jednat ctnostně a vyhýbat se vášním a všemu zlu, budeme-li jednat ve shodě s přirozeností. Ctností rozumí převahu rozumu nad vášněmi, které stoikové odmítají – ideálním stavem je apatie, neboli stav, ve kterém žádné vášně nepocitujeme.

„Ideál lidského bytí ztělesňuje mudrc, jenž žije v souladu s přírodou, tzn. nechává se vést výlučně rozumovou duší a plně ovládá smyslovou duši s jejími afekty a pudy.“¹² Pro stoiky byl ideálem člověka mudrc, který dosáhl absolutního poznání, pravdy. Je to bytost, která žije ctnostným životem, jež se stala jeho přirozeností. Je to vysoce rozumový člověk, který žije asketickým životem a je stále v jakési apatii. Není ovládán svými pudy a řízen rozkošemi, které by musel neustále uspokojovat. Nezáleží mu na materiálních nebo pomíjivých věcech. Pro něj je nejdůležitější žít ve shodě s přirozeností, s přírodou a za každých okolností jednat ctnostně. Nikoliv, protože chce, ale protože jinak jednat neumí. Mudrc je člověk, který dosáhl toho nejvyššího, čeho člověk může dosáhnout. Žije ctnostně, rozumově, žije tedy blaženě. Není ovládán vášněmi a uspokojováním touhy po

¹¹ LONG, A. A. Hellénistická filozofie. Praha : OIKOYMENH 2003, str. 153.

¹² HEINZMANN, R. Středověká filozofie. Olomouc : Nakladatelství Olomouc 2000, str. 25.

rozkoších. Tudiž po ničem takovém netouží, nezažívá tedy trápení, protože se mu nedostává toho, co zrovna nemá. Ve svém životě postrádá bolest a trápení, žije tedy blaženě. Každou vteřinu svého života ho provází blaženost – naprostý klid v duši.

Stoicismus ovlivnil také příští generace, procházel středověkem, i když byl považován za pohanský, přesto si v něm i samo křesťanství něco našlo – například poučky o povinnosti a odvaze. Jinak se s křesťanstvím příliš neslučoval právě proto, že pro stoiky Bůh, příroda, rozum, světová duše znamenají jedno a totéž, což znamená, že člověku vládne rozum, rozumová duše a s tímto názorem samozřejmě křesťanství nesouhlasí.¹³

V novověku byli stoicismem například ovlivněni Kant a Spinoza.¹⁴ Co se týče Kanta, tak ten ve své filozofii píše o tom, že člověk by měl být rozumným pánem svých afektů, vášní a pudů a osvobodit se právě od moci těchto špatných principů. Druhý myslitel ve svém díle píše o tom, že člověk se může dopracovat ke svobodě a aktivnímu životu jednak, že se naučí ovládat své vášně, jednak tím, že přijme řád a nutnosti, které jsou ve světě. Tyto myšlenky jsou blízké právě stoicismu, jak uvidíme v následujících kapitolách.

A dnes? Dnes mnoho lidí zná minimálně pojem „stoický klid“.

„Účelem stoické filosofie je, smíme-li to tak vyjádřit, napomoci k úplné shodě mezi jazykem a jednáním na jedné straně a sledem přírodních dějů na straně druhé.“¹⁵

---

¹³ HEINZMANN, R. Středověká filosofie. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 2000, str. 25.

¹⁴ LONG, A. A. Hellénistická filosofie. Praha : OIKOYMENH, 2003, str. 140.

¹⁵ LONG, A. A. Hellénistická filosofie. Praha : OIKOYMENH, 2003, str. 154.

2. Seneca – život a dílo

Seneca se narodil roku 4 před naším letopočtem v hispánské Cordubě. V Římě se mu dostalo vzdělání. Studoval zde řečnictví a filozofii. Tady se také seznámil se stoickou filozofií. Účastnil se politického života, což považoval za důležité a též k této účasti nabádal ve svém díle.

Seneca se ale znelíbil císaři Caligulovi a ten ho chtěl nechat zavraždit, což se nakonec nestalo, Seneca byl však vyhoštěn na Korsiku, kde mimo jiné napsal útěšný list své matce Helvii. Seneca vůbec je znám svými útěchami. Nejznámější je právě jeho matce Helvii, dále Marcii, kterou utěšuje při ztrátě syna a Polybiovi, který truchlí kvůli smrti svého bratra.

Seneca ve vyhnanství nepobyl do konce života. Díky manželce Agrippině nového císaře Claudia se mohl vrátit, protože si ho vybrala jako vychovatele pro svého syna, budoucího císaře Nera. Následně po císařově smrti se stal jeho poradcem.¹⁶ Seneca Nerovi věnoval list *O laskavosti (O shovívavosti)*, kde píše o tom, jak být správným vládcem.¹⁷

Když Nero zabil svoji matku, Seneca se s tím jen těžko smířil, jestli vůbec se s tím kdy smířil. Možná právě proto se stáhl z politického života a věnoval se jen psaní a filozofii.

Senecův konec nebyl bohužel nikterak šťastný. Přestože se již vyhýbal veřejným záležitostem, byl nařčen z toho, že se aktivně účastnil takzvaného Pisonovo spiknutí, jehož vůdcem byl Gaius Calpurnius Piso. Dodnes se nepotvrdilo, že by se Seneca tohoto spiknutí zúčastnil, ale je možné, že o tomto spiknutí věděl a nic proti němu nepodnikal a nenamítal.

Přesto byl obviněn a bylo mu přikázáno, aby spáchal sebevraždu. Vybral si podřezání žil, což se mu ale nedařilo uskutečnit, následně se tedy chtěl otrávit požitím jedu, ale tento pokus byl také neúspěšný. Povedlo se až napotřetí. Seneca

---

¹⁶ MÜLLER, J. F. Úvod. In: SENECA, A. L. Vychovatel a utěšitel. Olomouc : Votobia, 1995, str. 3 – 4.

¹⁷ SENECA, A. L. Vychovatel a utěšitel. Olomouc : Votobia, 1995, str. 170.

se opět podřezal v horké lázni, kde se nakonec v roce 65 udusil. Nepřál si obřad, slavnosti ani pohřeb. Takto Senecův konec popsal Tacitus.¹⁸

Seneca je jedním z nejvýznamnějších filozofů a také jedním z nejnámějších představitelů stoicismu a zařadit se dá spíše do pozdějšího stoicismu.¹⁹ Jeho filozofie je spíše považována jako určitý návod pro život, jak správně žít, aby člověk došel spokojenému životu.²⁰ Dle Senecy totiž lidé mrhají vlastním časem. „*Místo aby studovali přírodu, provozují bláznivé hry a eskapády, hanebně se podvádějí a pověřivě se bojí smrti, jež je přece údělem všeho pomíjivého a nakonec i něčím dobrým, totiž cestou přírody. Seneca duchovní situaci své doby trpěl.*“²¹

Tento velký filozof, obhájce sebevraždy a zastánce asketického způsobu života, smýšlel veskrze deterministicky, byl to materialista a smýšlel také panteisticky.

Za podstatu veškerého dění považoval 2 principy – causa a materia, tedy příčina a hmota. Hmotu pokládal za jakýsi princip bez tvaru, který na sebe může vzít jakoukoliv podobu a je vhodná pro oživení na základě popudu od Boha. Senecův Bůh je hmotný, a jelikož je hmotný, je také zničitelný, ale na světě neexistuje nic, co by jej mohlo zničit. Zároveň je tedy nesmrtelný. Boha chápe jako ducha, pravdu. Božský rozum je vložený do celého světa, který spravuje a o všem ví. Jeho Bůh je dobrý, stvořil tento svět a stvořil je úplně pro všechny. Jak pro lidi dobré, tak pro lidi špatné. Bohu lze sloužit, ale nikoliv předkládáním obětí, ale tím, že člověk bude žít a jednat ctnostně.²²

Za jediný majetek člověka považoval tento myslitel pouze a jedině jeho ducha a v něm dokonalý rozum. Seneca nadřazoval člověka oproti zvířatům, byl přesvědčený, že zvířata, na rozdíl od člověka, postrádají rozum.²³ Tohoto vnitřního ducha považoval jako za dobrý princip, ale tělo, ve kterém je tento duch uvězněn, považoval za princip zlý. Osvobození duše od těla lze jedinečně

---

¹⁸ MÜLLER, J. F. Úvod. In: SENECA, A. L. Vychovatel a utěšitel. Olomouc : Votobia, 1995, str. 6, 15.

¹⁹ MACHOVEC, D. Dějiny antické filosofie. Jinočany: H&H, 1993, str. 172.

²⁰ STOKES, P. Malé album velkých myslitelů. Praha : BRÁNA, 2007, str. 37.

²¹ PAPROTNY, T. Stručné dějiny antické filosofie. Praha : Portál, s. r. o., 2005, str. 163.

²² OKÁL, M. Filozof Seneca a Pavol Apoštol. In: SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek I – X. Martin : Thetis 2012., str. 40-43.

²³ SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek I – X. Martin : Thetis, 2012., str. 254.

prostřednictvím smrti, která dříve nebo později přijde pro každého. Bez rozdílu a se všemi bude jednat stejně.²⁴

Za velice důležitou považoval filozofii, kterou rozděluje na tři části, respektive souhlasí s jejím rozdělením, se kterým přišli už dřívější představitelé stoicismu. Jedná se tedy o logiku, jejíž součástí je dialektika, která se zabývá gramatikou, slovosledem, apod. Stoikové totiž úzkostně dbali na gramatiku. Dále filozofii rozdělují na fyziku, která se zabývá zkoumáním přírody a v neposlední řadě také na etiku, která je pro tuto práci nejdůležitější.²⁵

Co se týče etiky, Seneca ji rozděluje na další tři části: zaprvé se jedná o zkoumání – zkoumá to, zda každý dostává, co mu náleží a zda se každá věc správně hodnotí, druhý bod věnuje zápalu a třetí konání.²⁶

Tento myslitel byl plodným autorem. Mezi jeho díla například patří: *O prozřetelnosti*, *O blaženém životě*, *O hněvu*, *O krátkosti života*, *O laskavosti*, *O stálosti mudrce*, podstatné jsou také jeho útechy – listy, které píše svým bližním, aby je utěšil nad jejich bolestivou ztrátou. A v neposlední řadě také *Listy Luciliovi*, tyto listy jsou považovány za vrchol jeho díla.

Seneca byl také významným dramatikem, mezi jeho známé tragédie, které jsou dosud čtené, patří kupříkladu: *Faidra*, *Medea*, *Trójanky*, *Oedipus*, *Šílený Herkules*, *Féničanky*, *Agamemnon* a *Thyestes*.

Dodnes je Seneca citován a často se můžeme setkat s jeho citáty, které jsou velice oblíbené a často používané. Seneca je za významného filozofa považován právem, byl zastáncem rovnosti všech lidí, napsal spoustu textů, ve kterých najdeme také dnes spoustu moudra a rad, jež můžeme použít pro svůj život.

---

²⁴ OKÁL. M. Filozof Seneca a Pavol Apoštol. In: SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek XI – XX. Martin : Thetis, 2012., str. 7.

²⁵ SENECA A. L. Listy Luciliovi, svazek I – X. Martin : Thetis, 2012., str. 103.

²⁶ SENECA A. L. Listy Luciliovi, svazek I – X. Martin : Thetis, 2012., str. 103.

3. Od ctnosti k blaženému životu

Seneca má více definic pro blaženost, všechny ale znamenají de facto jedno a totéž, jak sám v traktátu *O blaženém životě* píše. Právě jedna z definic zní takto: „*Nejvyšší dobro lze také definovat tak, že prohlásíme za blaženého toho člověka, pro něhož nic není dobrem a nic není zlem kromě dobré, případně špatné duše, člověka, který pěstuje mravnost, který se spokojuje ctností, kterého náhodné nevyneší vzhůru ani neláme, který nezná žádné větší dobro než to, jež si může dát sám, pro kterého je pravou rozkoší pohrdat rozkošemi.*“²⁷

Co je tedy zapotřebí udělat, aby člověk dosáhl blaženého života? Považuji za důležité pro začátek nejdříve poznamenat, že k blaženosti nelze dojít v jakémkoliv věku. Filozof říká, že dětství od dospění k poznání je stejně tak daleko jako konec od začátku.²⁸

V úvodu výše zmíněného traktátu se zmiňuje o tom, že se všichni snaží žít blaženě, na čemž vlastně není nic neobvyklého, kdo by blaženě žít nechtěl, ale bohužel jim již není tak jasné, anebo dokonce neví, v čem onu blaženost spatřovat. Neví, kde je ta opravdová, správná blaženost. A tak prudce a rychle se za onou blažeností rítí a chvátají, ovšem za tou nesprávnou, že jdou opačným směrem, takže místo, aby byli té skutečné blaženosti blíže, jsou paradoxně ještě dál.²⁹

Prvním krokem pro dosažení blaženosti je vědět, v čem ona blaženost spočívá, co to je a jak jí dosáhnout. Musíme si tedy rozmyslet, kam jít, jakým směrem, vytýčit si cíl. Avšak Seneca upozorňuje, že si člověk má dát pozor, jakým směrem se vydá, neboť vydat se na cestu, která už byla nesčetněkrát prošlapána, by bylo nesprávné, člověk se nesmí chovat jako ovce, pokud chce jít správným směrem, jelikož stádo jde špatně.³⁰

K hledání této cesty je dobré si najít vůdce, který již tou správnou cestu prošel. Za takového vůdce stoikové označují mudrce, který se již dostal na konec té pravé cesty. Pozorováním tohoto vůdce člověk může vyšlápnout správným

---

²⁷ SENECA, A. L. *O blaženém životě*. In: *O duševním klidu*. Praha : Odeon, 1999., str. 123.

²⁸ SENECA, A. L. *Listy Lucilioví, svazek XI - XX*. Martin : Thetis, 2012., str. 254.

²⁹ SENECA, A. L. *O blaženém životě*. In: *O duševním klidu*. Praha : Odeon, 1999., str. 119.

³⁰ SENECA, A. L. *O blaženém životě*. In: *O duševním klidu*. Praha : Odeon, 1999., str. 119 – 120.

směrem, ale to z něj ještě nedělá ctnostného člověka. Takto je mu alespoň ukázán správný směr, kterým se vydat.³¹

Aby se člověk stal ctnostným, tedy dobrým, musí pochopit, co potřebuje k tomu, aby již navždy jednal dobře, správně, ctnostně. Aby mohl takto jednat, je zapotřebí, aby splňoval následující podmínky, které vyjmenovává sám Seneca: systematickost, případnost, důslednost a soulad. A když člověk bude vědět, co tyto podmínky znamenají, a bude vědět, jak je splnit, pak tedy musí vědět, co je dobro.

Jako dalšího vůdce nebo vůdkyni uvádí také přirozenost, neboť „*žít blaženě a žít ve shodě s přirozeností je totiž jedno a totéž.*“³²

Abychom tedy mohli dojít k blaženosti, k nejvyšší pravdě, je třeba se vzdát rozkoší a všeho, co je takto pomíjivé. Jelikož klidní a vyrovnaní můžeme být jen tehdy, pokud se odloučíme od pomíjivých věcí a soustředíme se na věci, které jsou věčné a trvalé. Když budeme pracovat s tím, co máme sami v sobě, to nám nikdo nemůže vzít, kdežto když budeme naše štěstí stavět na věcech zvenčí, na takové věci, jejichž odchod a příchod nemůžeme ovlivnit, nikdy blaženosti nedosáhneme. Seneca říká, že tyto vnější záležitosti má v rukou Štěstěna. Zdůrazňuje tedy, že blaženým nikdy nemůže být ten, který se dává všanc právě Štěstěně a je závislý na tom, co ona dává a co zase bere, jelikož když něco dává, může si to zase kdykoliv vzít zpátky. Takto nebudeme šťastní a nikdy nedojdeme k blaženosti.³³

Pokud je lidský život podřízený rozkoším a jejich ukájení, nikdy člověk nemůže dojít k uspokojení, neboť stále ho budou pohánět vášně. Jeho život se stane honbou za rozkošemi. Upokojí jednu rozkoš, na malý moment pocítí klid, ale netrvá dlouho a zase pocítí potřebu uspokojit svou další rozkoš, tak se zase honí, aby se upokojil a takhle stále pořád dokola, protože se neupokojí nikdy. Nikdy ne trvale. Rozkoše jsou pomíjivé. Peníze, majetek, bohatství, vše je pomíjivé a přináší jen zbytečné trápení a frustraci. Jedna frustrace je ta, že se stále honí, aby měl ještě víc, řídí se heslem: „Čím víc mám, tím víc chci.“ Jeho nároky

---

³¹ SENECA, A. L. O blaženém životě. In: O duševním klidu. Praha : Odeon, 1999., str. 119 – 120.

³² SENECA, A. L. O blaženém životě. In: O duševním klidu. Praha : Odeon, 1999., str. 127.

³³ SENECA, A. L. O blaženém životě. In: O duševním klidu. Praha : Odeon, 1999., str. 122, 124, 135, 149.

se zvyšují. Tato stupňující se honba a pouze krátký okamžik uspokojení by se dal přirovnat k touze po droze.³⁴ Neradovat se a nestavět svou radost („štěstí“) na pomíjivých věcech, to filozof považuje za základ, dokonce za jakýsi vrchol. Nemůže být šťastný ten, kdo vložil své štěstí do rukou jiného či Štěstěny nebo jeho štěstí je závislé na něčem, co nemůže ovlivnit. Radost musí být uvnitř člověka, potom je dokonalá, celá, neustále trvající a nemůže nám ji nikdo vzít, není totiž závislá na vnějších pomíjivých věcech. Seneca říká, že hlad je možné zahnat tím, co je levné a všem dostupné, kdežto vybíravost je drahá.³⁵

Další frustrace je ta, že se pak onen člověk neustále obává, že přijde o to, co již nabyl. Nikdy tak nebude žít blažený život. Protože jakmile se duše podřídí rozkoši, automaticky se podřídí bolesti. A absence bolesti je vlastně blaženost. Ten, kdo se vzdá rozkoší, pomíjivých věcí a bude se radovat ze svého, tím, co má v sobě, to, co mu nikdo nemůže vzít, pak bude prožívat neustálou a hlubokou radost. Protože právě nejvyšší dobro je nesmrtelné, takže se jedinec může těšit neomezeně, ale zato rozkoš, ta má svůj začátek i konec a často končí, když zrovna nejvíce těší.³⁶

Na druhou stranu Seneca říká, že rozkoše zase tak špatné nejsou, ovšem za určitých podmínek. Pokud jsme my jejich pánem, nikoliv naopak. Tím vysvětluje a obhajuje své bohatství. Je sice bohatý, ale je tomu bohatství pánem, nikoliv otrokem jako ostatní. Kdyby mu bohatství někdo vzal, zůstal by stejně bohatý. Nestaví materiální hodnoty nad ctnost. Jak píše, pocítí stejné pocity, když bude mít na jídelním stole stříbrné příbory a zlaté talíře, nebo když bude stolovat u chudých lidí.³⁷

V listě psaném své matce se zmiňuje o tom, že nikdy nevěřil, že hmotné statky, po kterých všichni touží, jsou dobrem.³⁸ Seneca ale také říká ano, statky jsou dobré, bohatství je dobré, avšak za určitých podmínek, pokud náš život bude spočívat v honbě za bohatstvím, nemůžeme být nikdy šťastní. Filozof upozorňuje a zdůrazňuje to, že kdo dobře snáší chudobu, ten je teprve bohatý. Pokud však

---

³⁴ SENECA, A. L. O blaženém životě. In: O duševním klidu. Praha : Odeon, 1999., str. 134, 139, 143.

³⁵ SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek I – X. Martin : Thetis, 2012., str. 88, 103.

³⁶ SENECA, A. L. O blaženém životě. In: O duševním klidu. Praha : Odeon, 1999., str. 126 – 127.

³⁷ SENECA, A. L. O blaženém životě. In: O duševním klidu. Praha : Odeon, 1999., str. 147.

³⁸ SENECA, A. L. Vychovatel a utěšitel. Olomouc : Votobia, 1995, str. 48 – 49.

nějaká rozkoš bude jakýsi bonus k ctnostnému životu, pak to není nic proti ničemu, jelikož to nevnímáme jako podstatu našeho bytí, ale jen jako něco vedlejšího, něco co je navíc. Když nám „to něco navíc“ bude odňato, budeme stále stejní a stejně radostní, ta ztráta nebude nikterak bolet. Možná si tu ztrátu v určitém slova smyslu ani neuvědomíme. Bude nám lhostejná. Je tedy zapotřebí nepovažovat ten bonus za důležitý, nepoutat se k němu. Seneca říká, že když se člověk chce věnovat duchu, musí buď být chudý, anebo se jako chudý chovat, být tedy skromný. Abychom tedy byli blažení, musíme být ve shodě se svou přirozeností, a také je zapotřebí mít zdravou mysl, tedy zachovalé a trvalé dušení zdraví.³⁹

Již Zénon z Kitia převzal sókratovskou myšlenku, že největším zlem je špatný stav duše. Vědění a dobro tvoří moudrého člověka. Ten, kdo je nevědomý, tak je tím pádem také špatný a má špatnou duši.⁴⁰

Samozřejmě že pro blažený život nám nestačí, abychom měli pouze duševní zdraví, ale abychom jednali v první řadě ctnostně. Ctnost je jakési vědění, celek, který obsahuje vlastnosti a zahrnuje především tyto 4 faktory: praktická moudrost, spravedlnost, uměřenost a statečnost.⁴¹ Právě ctnost člověka přivede k tomu blaženému životu. Když bude jednat ctnostně, bude žít blažený život. Sám Seneca píše, že ctnost je dokonalá, božská a ve shodě s přírodou.⁴² „*Ctnost je ve shodě s přírodou v tom smyslu, že osobitou funkcí či cílem rozumové bytosti je být ctnostná.*“⁴³

Pro blažený život tedy stačí žít ctnostně. Jinými slovy člověk se má nechat vést ctností, pak každý jeho krok bude bezpečný a dojde ke svému cíli. Příroda to tedy zařídila tak, aby blaženým mohl být každý člověk, ale cesta k tomuto cíli je tak náročná a trnitá, že naprostá většina k oné blaženosti nedojde. Jednou z cest, jak být ctnostný a dojít k blaženosti, je srovnávání a vyhodnocování, pozorujeme druhé lidi a jejich činy. A pak si dáváme dohromady různé pojmy, například zjišťujeme, co znamená statečnost, jedna ze ctnostných

---

³⁹ SENECA, A. L. O Blaženém životě. In: O duševním klidu. Praha : Odeon, 1999., str. 130, 131, 142.

⁴⁰ LONG, A. A. Hellénistická filosofie. Praha : OIKOYMENH, 2003, str. 144.

⁴¹ LONG, A. A. Hellénistická filosofie. Praha : OIKOYMENH, 2003, str. 244.

⁴² SENECA, A. L. O blaženém životě. In: O duševním klidu. Praha : Odeon, 1999, str. 122.

⁴³ LONG, A. A. Hellénistická filosofie. Praha : OIKOYMENH, 2003, str. 235.

vlastností, ale není statečnost jako statečnost. Neznamená to, že když je člověk statečný v jedné oblasti, je automaticky ctnostný. Ctnostný člověk se musí chovat ctnostně ve všech aspektech jeho života. Seneca také upozorňuje na tenkou hranici, abychom rozpoznali, co je dobré a co špatné. Není lehké častokrát rozhodnout, zda to, co vidíme, je už marnotratnost a ne štědrost nebo odvaha je přílišná smělost. Následně říká, že dobro znamená znalost věcí, zlo je opak, tedy neznalost věcí. Zato ctnost je ve shodě s přírodou a zlo či neřesti nejsou ve shodě s přírodou.⁴⁴

Aby byla ctnost dokonalá, musí přijít i vyrovnanost a dokonalá harmonie ve všech způsobech života, a to se podaří právě tehdy, pokud bude dosaženo znalostí věcí a bystrosti, skrze kterou bude možné poznávat věci lidské i božské. Toto považuje za nejvyšší dobro, pak nastává ten zlom, kdy člověk přestává být prosebníkem Boha, ale začíná být jeho společníkem. Dobrým Seneca nazývá toho, kdo je dokonalý, úplný. Takového člověka, kterého by nemohla do neřesti přivést žádná potřeba.⁴⁵

Velice důležitou věcí, dalo by se říci, že je to vlastně taková alfa omega toho, jak dojít k blaženosti, je také samotné studium filozofie. Považuje ji za lék, protože právě ona nás vede k blaženému životu, ukazuje správný směr. „*Ponoříš-li se do studií, vyhneš se jakékoli omrzelosti životem, nebudeš si přát, aby už byla noc, protože se ti hmusí denní světlo, ani nebudeš na obtíž sobě, ani nebudeš překážet jiným. Mnohé získáš za přátele a ti nejlepší se za tebou pohnou. Ctnost se totiž nikdy neutají, i kdyby ji bylo málo vidět, ale vyzařuje určitá poznávací znamení; kdo jí bude hoden, najde ji podle jejích stop.*“⁴⁶

Seneca vidí svobodu právě ve filozofii, považuje sloužení filozofii jako projev svobody. A nikdo nemůže být svobodný, kdo slouží tělu.⁴⁷ Nikdo nemůže podle tohoto filozofa žít blaženě, aniž by nestudoval a nevěnoval se filozofii, to považuje za vyloučené. Právě filozofie činí život blaženým a učí, jak dojít k blaženému životu. Bez ní by nebylo možné žít blažený život. Ukazuje ten

---

⁴⁴ SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek I – X. Martin : Thetis, 2012., str. 124.

⁴⁵ SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek I – X. Martin : Thetis, 2012., str. 124 - 129.

⁴⁶ SENECA, A. L. O duševním klidu. In: O duševním klidu. Praha : Odeon, 1999, str. 239.

⁴⁷ SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek XI - XX. Martin : Thetis, 2012., str. 125.

správný směr, kterým se vydat, ukazuje cestu k moudrosti a blaženosti, a také že je zapotřebí následovat Boha. Pomáhá překonávat překážky. Filozofie toho člověka chrání. Ona učí dokonalé moudrosti. Seneca říká, že už jen pouhé seznámení s filozofií, dělá život snesitelnějším. Sám o filozofii říká, že uzdravuje a je sladká.⁴⁸

„Vidíme muže, kteří projevují odvahu ve válce, nikoli však v jiných oblastech života. „Jiný muž, kterého vidíme, je ke svým přátelům laskavý, ke svým nepřátelům mírný a věci veřejné i soukromé spravuje svědomitě a zbožně.“ Takovýto muž je „vždy týž a při každém činu sám se sebou ve shodě, dobrý ne již na základě rozhodování, nýbrž pod vedením svého návyku takový, že nejenže může jednat správně, ale že ani nemůže jednat jinak než správně. Rozpoznáváme, že je v něm ctnost dovedena k dokonalosti.“⁴⁹ Seneca říká, že větší činy dělají ti, kteří vypadají, jako kdyby nic nedělali nebo že nedělají něco podstatného. Ctnostný muž nic nedělá pro okrasu a pro ozdobu. Nic není obdivuhodnější než samotný duch, který není vidět na první pohled. Ta krása je uvnitř něj, ctnost je uvnitř něj.⁵⁰

Sám filozof říká, že každý lidský jedinec má k ctnosti předpoklady, je tedy jen na něm, zda je bude rozvíjet či nikoliv. Tyto předpoklady prý nejsou nikterak závažné, ale údajně bohatě postačují pro to, aby jedince vedly správným směrem. To další je už na člověku samotném. Jít tou správnou cestou, osvojit si správné mravy, je již těžká dřina každého a je jen na něm, zda dojde k svému cíli, anebo si nechá cestu zkřížit vnějšími vlivy, tedy rozkošemi ve špatném slova smyslu.⁵¹ To znamená, že se rozkošemi nechá ovládnout a jeho život se stane takzvanou honbou za ukojením rozkoší. Seneca říká, že je lehčí si k sobě rozkoše vůbec nepustit než se pak vymanit z jejich pout. K ctnosti vede trpká a těžká cesta, ale když k oné ctnosti člověk dojde, pak mu ji už nikdo nemůže vzít, nelze se jí odnaučit.⁵²

---

⁴⁸ SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek I – X. Martin : Thetis, 2012., str. 157.

⁴⁹ LONG, A. A. Hellénistická filosofie. Praha : OIKOYMENH, 2003, str. 246.

⁵⁰ SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek I – X. Martin : Thetis, 2012., str. 66.

⁵¹ LONG, A. A. Hellénistická filosofie. Praha : OIKOYMENH, 2003, str. 224.

⁵² SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek I – X. Martin : Thetis, 2012., str. 157.

Seneca kritizuje lidi pro jejich rozmařilost, protože si nevystačí s málem. Čím víc mají, tím víc chtějí, neboť s jídlem roste chuť, jak praví lidová moudrost. Následně se diví, že nejsou šťastní, honí se za ukojením svých rozkoší, které jsou neukojitelné.⁵³ „*Chtivosti nestačí nic, přirozené potřebě stačí i málo.*“⁵⁴

Chtivost nemá žádný svůj konec, stupňuje se a tím pádem člověka frustruje, nikdy nemá dost, pořád je to málo. Je tedy zapotřebí se řídit přirozeností, přírodou. Protože co činí člověka bohatým, není bohatství, ale jeho duše. Ta je trvalá a věčná.⁵⁵

„*Veškeré dobro jsem uložil dovnitř. Vaše štěstí spočívá v tom, že nepostrádáte štěstí.*“⁵⁶ Seneca tedy říká, že jediným dobrem, které je základem blaženého života, je důvěra v sebe samotného. Aby bylo možné tohoto dosáhnout, je zapotřebí pohrdnout strastí a rozkošemi. Protože ani jedno není dobrem. Dobrem je tedy pohrdání strastí. Seneca ještě dodává: „*Učiň sám sebe šťastným!*“⁵⁷

3. 1. Senecovo pojetí mudrce

Seneca považuje mudrce za toho, kdo došel k onomu poznání, k nejvyšší pravdě, nejvyšší blaženosti. Potřeby ducha povýšil nad potřeby tělesné. Nenechá se ovládat vášněmi a rozkošemi, jedná vždy a za všech okolností ctnostně. Ne protože si to někde vyčetl nebo někoho napodobuje, ale protože takový je, jedná tak, jak cítí, a protože povýšil svého ducha, tak jedná ctnostně. Ctnost se stala jeho přirozeností. A nemůže jednat jinak, protože jeho ctnost je jeho přirozenost. Seneca povýšil mudrce na úroveň Boha, pouze s tím rozdílem, že mudrc je oproti Bohu smrtelný.⁵⁸

Mudrc nelpí na povrchních věcech, na tělesných rozkoších. Když něco má, nevádí mu, že to opět ztratí – peníze, majetek nebo dokonce něco ze své tělesnosti, například nohu či oko. On na tom nelpí, nelpí na pomíjivých věcech a

---

⁵³ SENECA, A. L. Vychovatel a utěšitel. Olomouc : Votobia, 1995, str. 45.

⁵⁴ SENECA, A. L. Vychovatel a utěšitel. Olomouc : Votobia, 1995, str. 45.

⁵⁵ SENECA, A. L. Vychovatel a utěšitel. Olomouc : Votobia, 1995, str. 42 – 48.

⁵⁶ SENECA, A. L. O prozřetelnosti. In: O duševním klidu. Praha : Odeon, 1999, str. 200.

⁵⁷ SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek I – X. Martin : Thetis, 2012., str. 124.

⁵⁸ SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek I – X. Martin : Thetis, 2012., str. 124.

mudrc moc dobře ví, že i tělo je pomíjivé, že to, co je důležité, je duše. Stačí mu to, co zůstane. Nemyslí na to, že by mu bylo líp, kdyby měl obě nohy, je spokojený s tím, co má, co mu nyní náleží. Nevyhrazuje si právo na něco, co mu nepatří a nikdy nepatřilo. Mudrc se spokojí s tím, že „může“. Může být bohatý, může být absolutně zdravý, může mít majetek, může mít dobré jídlo a pití. Může, ale nemusí. Když něco z toho (nebo klidně nic) nemůže mít, nic se neděje, tak prostě nemá. Není na tom závislé jeho duševní rozpoložení jako u ostatních lidí, kteří když něco mají a pak o to přijdou, trpí. Mudrc nikoliv, bere prostě to, co je. Bere věci, tak jak jsou, protože nelpí na materiálních a pomíjivých věcech.⁵⁹

Mudrc je člověk společenský, chce si vytvářet přátelství a také si jej vytváří, přátel touží mít co nejvíce. Není to proto, aby mohl žít blaženě, on také bez přátel žije blažený život. Seneca to vysvětluje jako přirozený pud. Pravý mudrc si přátelství váží a nechce z něj užitek. Nepřemýšlí nad přátelstvím sobecky. Neříká si: „Co pro mě může můj přítel udělat?“, nýbrž si pokládá otázku: „Co mohu já udělat pro svého přítele?“⁶⁰

Mudrcova duše je čistá a jasná. Neustále se raduje a raduje se dokonale, a jedině tak jak se může radovat někdo, kdo došel k vrcholu a jeho přirozeností se stala ctnost. Mudrc je šťastný a blažený ve všech chvílích svého života. Na rozdíl od průměrného člověka. Ten sice také prožívá radost, ale Seneca ho přirovnává ke lvovi – je šťastný jen na chvíli - poté co uloví svou kořist a nasytí se.⁶¹ Nikdo nemůže být šťastný, kdo je od štěstí závislý. Jeho štěstí je závislé na vnějších věcech, které jsou pomíjivé. Šťastný je ten, jehož štěstí je uvnitř něho samotného. To, co je uvnitř, to nelze ztratit, ani to nepomine, duch je s námi neustále – až do konce života. Všechno, co spočívá na štěstí, může být užitečné právě a pouze tehdy, pokud nejsme otrokem vnějších rozkoší, ale jejich samotnými pány. Ti, kteří jsou ovládáni rozkošemi, ti si myslí, že dobro lze poznat smysly, ale ti, kteří se soustřeďují na svého ducha, ti ví, že dobro lze poznat jedině rozumem.⁶²

Seneca dále hovoří o tom, že mudrce nemůže postihnout žádná křivda. Ne proto, že by se nenašel nikdo, kdo by chtěl na mudrci spáchat křivdu, ale

---

⁵⁹ SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek I – X. Martin : Thetis, 2012., str. 124.

⁶⁰ SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek I – X. Martin : Thetis, 2012., str. 68-70.

⁶¹ SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek I – X. Martin : Thetis, 2012., str. 182.

⁶² SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek XI - XX. Martin : Thetis, 2012., str. 161, 253.

proto, že k mudrcovi ta křivda ani nedosáhne. Seneca jej přirovnává k nejtvrdějším kamenům – když se je někdo snaží rozsekat na více částí, neuspěje, kameny jsou natolik tvrdé, že nářadí ztupí. Seneca tedy přirovnává mudrce k tvrdému kameni, ztupené nářadí k útočníkovi.⁶³ Protože: „*Křivda v sobě obsahuje úmysl učinit někomu něco zlého. Moudrost však neponechává zlu žádné místo, neboť jediným zlem je pro ni nečestnost, která nemůže vstoupit tam, kde je ctnost a mravnost. Jestliže tedy křivda neexistuje bez zla, jestliže neexistuje žádné zlo kromě nečestnosti a nečestnost nemůže dosáhnout muže, který je oddán ctnosti, pak křivda mudrce nedosáhne, neboť jestliže křivda je snášení nějakého zla a mudrc žádným zlem netrpí, žádná křivda mudrce nezasáhne.*“⁶⁴

Mudrc totiž není závislý na Štěstěně, všechno má v sobě. Ctnost si vybudoval sám, je jeho majetkem, tudíž mu ji ani Štěstěna nemůže vzít. Je svobodný. Proto Seneca tolik apeluje na to, aby byl člověk nezávislý na vnějších věcech, aby ho neovládaly. Peníze, majetek, statky, to vše je závislé na Štěstěně, protože ona tyto věci dává a může je kdykoliv zase vzít, což je pro člověka, který je na Štěstěně závislý, frustrující a tyto ztráty mu způsobují bolest a strasti⁶⁵

Dovolím si menší shrnutí pojmu „mudrc“. Čerpám již z toho, co v této práci zaznělo. Seneca mudrce („*naturae humanae exemplar*“⁶⁶), který dosáhl stavu blaženosti, který dospěl k svému vrcholu, že už výše vystoupit nemůže, vykreslil jako člověka až apatického, kterému nezáleží na materiálních věcech. Popsal ho jako člověka skromného, který si vystačí s málem, pouze aby pokryl své biologické potřeby; jako člověka, kterému nezáleží na tom, co si o něm ostatní myslí avšak touží po přátelství a cení si ho. Mudrc je člověk, který žije ve svém vlastním vnitřním světě, ducha a rozum klade nadevše (protože rozum je ctnost), a své štěstí staví na absenci neštěstí, protože není závislý na Štěstěně a jejich darech, které si zase může kdykoliv odnést. Osvobodil se od nepříjemných emocí jako je strach, úzkost, hněv, žárlivost, vášeň, atd., protože jejich nepřítomnost je důvodem k duševnímu klidu. Mudrc je tedy dále vysoce klidný muž, který se věnuje filozofii, nebojí se smrti, dokonce ji vítá s radostí. I když je mudrc na konci

---

⁶³ SENECA, A. L. O stálosti mudrce. In: O duševním klidu. Praha : Odeon, 1999, str. 206-209.

⁶⁴ SENECA, A. L. O stálosti mudrce. In: O duševním klidu. Praha : Odeon, 1999, str. 208.

⁶⁵ SENECA, A. L. O stálosti mudrce. In: O duševním klidu. Praha : Odeon, 1999, str. 209.

⁶⁶ RÁDL, E. Dějiny filosofie I. Praha : Votobia, 1998, str. 228.

sil a smrt je již na dohled, cítí se i přesto veselý a živý, protože sice mu ubývají síly, ale nikoliv jeho duch. A v neposlední řadě vždy a za všech okolností jedná ctnostně, což se stalo jeho přirozeností. Jinak než ctnostně jednat neumí.

V jednom ze svých listů, který je adresován Luciliovi, Seneca píše, že za šťastného se má člověk považovat v tu chvíli, kdy nebude existovat něco, co by být jen trochu chtěl a dobro v sobě člověk bude mít, až pochopí, že nejnešťastnější jsou šťastní.⁶⁷

„Mudrce, jemuž náleží každé pochvalné epiteton, nelze potkat v každodenním životě. Je to dokonalý člověk, v jeho charakteru se odráží dokonalost přírody. Posuzováno měřítky mudrce my všichni jsme pošetilí nebo špatní. Ale svým vytrvalým úsilím a sebevzděláváním se teoreticky můžeme vypracovat do stavu, který se dokonalosti blíží.“⁶⁸

---

⁶⁷ SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek XI - XX. Martin : Thetis, 2012., str.256.

⁶⁸ LONG, A. A. Hellénistická filosofie. Praha : OIKOYMENH, 2003, str. 249.

4. Osud a smrt

Co se týče otázky nahodilosti, přemýšlí Seneca spíše deterministicky. Filozof je přesvědčen, že existuje osud. Když se narodíme, již v první hodině života je napsána jakási kniha osud a ta je neměnná. Každý krok, každá událost, každé rozhodnutí je už předem dané. Každá prolitá slza, každý smích je předem daný. Je proto důležité smířit se s tím, že neexistuje náhoda, ale že vše postupuje dle přísně daného řádu, nemá tedy smysl se rozčilovat a trápit se nad tím, proč se mi děje to či ono a druhému zase něco jiného, třeba lepšího. Předem je nám do vínku dáno, jak prožijeme svůj život ještě předtím, než nabudeme nějakého rozumu. Je zapotřebí tedy pracovat s tím, co nám příroda nadělila, co nám osud předsevzal. Osudem totiž nikdo nepohne, nepředělá si ho podle obrazu svého, i kdyby se snažil sebevíc, je neměnný a hlavně je spravedlivý a nepodplatitelný. Nikoho a ničeho neušetří, nikomu nic nepřidá navíc. Nemá tedy smysl se trápit něčím, co nelze změnit. Jediná možnost je se smířit s tím, že stane, co se má stát, že se děje to, co již bylo dávno předem určené. Zároveň útěchou může být myšlenka, že se mi nestane nic jiného, než co se již stalo všem přede mnou a stane se také po mně.⁶⁹

Osudu je jedno, jestli se jedná o bohatého pána nebo jeho otroka, jedná s nimi stejně. Konkrétně u otroctví pronáší Seneca zajímavou myšlenku. Ten, kdo se naučil umřít, ten se odučil otroctví. Smrt tedy člověka v jistém slova smyslu osvobodí. Seneca poukazuje, že je nutné, aby se člověk učil zemřít, a považuje to za vznešenou věc.⁷⁰

Avšak zpět k osudu. Osud nikomu nenadržuje, nikomu záměrně neškodí. Je neutrální. „*Proč se tedy zlobíme? Proč si stěžujeme? Právě k tomuto osudu jsme se narodili. Jen ať si příroda užívá těl, která jí patří, jako svých.*“⁷¹ Každého člověka jeho život dohoní, nikomu se nevyhne, pro každého si přijde, a proto je dobré na to být připraven. Délka života je nejistá, nikdy nikdo neví, kdy nastane

---

⁶⁹ SENECA, A. L. O prozřetelnosti. In: O duševním klidu. Praha : Odeon, 1999, str. 197.,

⁷⁰ SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek I – X. Martin : Thetis, 2012., str. 112 - 113.

⁷¹ SENECA, A. L. O prozřetelnosti. In: O duševním klidu. Praha : Odeon, 1999, str. 197.

jeho konec, proto je dobré být vždy připraven, očekávat neočekávané, smrt tedy očekávat všude a přijmout to, co je nevyhnutelné, tedy smrt a nejlépe s úsměvem na rtech.⁷²

Seneca říká, že je navýsost směšné obávat se smrti. Myslitel to vysvětluje tak, že když se někdo obává smrti, tak je stejně hloupý jako ten, kdo se obává stáří. Neboť když po dospělosti nastává stáří, tak po stáří nastává smrt. Smrt je přirozená, je to přirozená tečka za naším životem, zároveň je to také podmínka. S touto podmínkou, že odejdeme, až nastane náš čas, jsme se narodili, proč se tomu tedy bránit? Kde je začátek, musí být někde také konec. Konec logicky následuje po dětství, dospívání, dospělosti a stáří. Proč se s tím tedy nesmířit? Nic jiného nám přeci nezbyvá, smrt neošálíme, neobehrajeme ji, vždy si nás najde. Můžeme utíkat seberychněji, ale vždy nás dohoní. Má náskok a tím je osud.⁷³

Filozof smrt považuje za něco pozitivního. Smrt je všudypřítomná, vždy bude. Byla před námi, bude po nás. Vždy si přijde pro to, co bylo zapůjčeno. Pouze zapůjčeno. Dar života nám dala příroda a ten nám může kdykoliv vzít a taky že vezme prostřednictvím smrti. Dá se tedy říci, že smrt je, velice zjednodušeně řečeno, jakýmsi sluhou přírody.

Smrt Seneca považuje za vysvobození, protože nás zbavuje těla, kousek po kousku zbavuje dobrého i špatného. Říká, že umírat není o nic horší než být mrtvý. Statečnější je údajně ten, který se k smrti teprve blíží. Až když se smrt přiblíží, dodává odvalu i zbabělcům, neboť se nedá vyhnout nevyhnutelnému. Lidé se nebojí smrti jako takové, děsí je představa smrti, to pomýšlení na smrt. Seneca říká, že kdykoliv na smrt pomyslíme a bojíme se jí, tak je u nás stejně blízko (nebo daleko) ať na ni myslíme nebo ne. Je tu a dřív nebo později přijde, v přesně určený čas. V tom případě bychom se jí museli bát neustále, každou vteřinu. Kromě toho Seneca uvažuje nad tím, že smrt znamená nebýt a že po smrti člověka bude zase to, co bylo předtím, než se narodil. Tady právě hovoří o absenci bolesti a trápení. Předtím než jsme se narodili, o ničem jsme nevěděli, nic nás netrápilo, nebolelo, prostě jsme nebyli, pak se narodíme, na světě pobudeme

---

⁷² SENECA, A. L. Vychovatel a utěšitel. Olomouc : Votobia, 1995, str. 152.

⁷³ SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek I – X. Martin : Thetis, 2012., 121.

přísně určený čas a pak se zase vrátíme, odkud jsme přišli. Opět nebudeme, dokud se zase nenarodíme. Této myšlence se ale budu věnovat později.⁷⁴

Pokud se člověk neobává smrti jako takové, neděsí ho, že už nebude, tak ho může děsit představa bolesti. Bojí se, že umírání, smrt bude bolet. Také na toto má Seneca odpověď a útěchu. I kdyby nějaká bolest při umírání byla, tak nás může konejšit vědomí, že pak už nikdy žádnou bolest neucítíme. To je přeci neuvěřitelně krásná odměna.⁷⁵

Další možností, proč se člověk může bát je ta, že se bojí posmrtného života. Bojí se, co ho čeká po smrti. Seneca nevěřil v posmrtné podsvětí, jaké nabízela řecká mytologie. Seneca věřil, že po smrti duše konečně naleznе věčný a krásný pokoj, proto není potřeba se smrti obávat, dokonce se na ni přeci můžeme těšit.⁷⁶

Myslitel také hovoří o jakési přípravě na smrt. Před smrtí je dobré odehnat žádosti a zbavit se svých chyb, které buď teprve přijdou, anebo už minuly. Dále také smrt jaksí rozděljuje. Jsou situace, kdy život lze ještě zachránit, kdy nutně smrt nemusí přijít. Například když na člověka něco spadne nebo člověk onemocní. Za jistých okolností lze člověka vyléčit, ale existuje jedna věc, jedna „nemoc“, která nelze vyléčit nikdy, a to za žádných okolností. Nemoc, proti které neexistuje lék. Umírání u této „nemoci“ je sice nejdelší, ale zato mírnější. Jedná se o stáří, na toho žádného léku není.⁷⁷

Jak jsem psala již na straně číslo 28, Seneca považuje smrt za něco veskrze pozitivního. Věří v koloběh života. Smrt znamená, že si příroda do úschovy opět vezme to, co dala nebo spíše propůjčila, aby pak zase za nějaký čas mohla znovu přivést na svět to, co si k sobě opět vzala do úschovy.

Nabízí se otázka, zda když opakovaně umíráme a rodíme se, jestli si něco z předcházejících životů pamatujeme. Na to filozof odpovídá, že si nebudeme z předcházejícího života nic pamatovat, což je jedině dobře, protože kdyby nám vzpomínky z předchozího života zůstaly, nemuseli bychom se chtít znovu narodit.

---

⁷⁴ SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek I – X. Martin : Thetis, 2012., str. 112 – 113, 121 - 123, 166.

⁷⁵ SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek I – X. Martin : Thetis, 2012., str. 122.

⁷⁶ OKÁL. M. Filozof Seneca a Pavol Apoštol. In: SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek XI - XX. Martin : Thetis, 2012., str. 11.

⁷⁷ SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek I – X. Martin : Thetis, 2012., str. 113., 120.

Proto je od přírody dobré a laskavé, že to takto zařídila. Seneca tento koloběh přirovnává k ročním obdobím: přišlo jaro a zase odešlo, ale za rok tu bude znovu. De facto tedy nic neumírá doopravdy. Jen si příroda zase vezme zpět to, co jí patří a až přijde čas, zase přivede zpátky to, co si vzala. Proto je důležité, abychom tak jako když dobře žijeme, tak abychom také dobře umírali. A dobře umřít znamená umřít rád. Seneca totiž apeluje na to, aby člověk dělal všechno rád, nikoliv nerad.⁷⁸

Seneca poukazuje na to, jak jsou lidé nevděční a chamtiví, jak si neváží toho, co mají, neváží si toho, co dostali darem, tím má na mysli život. Je přeci nespravedlivé odňat dárci právo rozhodovat o daru, který dal nebo spíše jen zapůjčil. A za chamtivého Seneca považuje toho člověka, který nepovažuje za prospěch to, co dostal, nýbrž poté považuje jako nespravedlivou ztrátu to, co mu ani nikdy nepatřilo. Lidé dostali život darem, a chovají se, jako kdyby jim patřil, jako kdyby ten život bylo jejich právo, majetek, vlastnictví, jako něco, co jim nikdo už nikdy nemůže sebrat, že s ním můžou nakládat tak, jak sami chtějí, a když pak přijde den konce, jsou rozhořčení, že je jim vzato to, co jim bylo darováno.⁷⁹ Seneca dokonce píše o „*nenasyčené zvrácené lidské mysli, která se horší, že odchází odtamtud, kam byla propuštěna jen z milosti.*“⁸⁰

Lidé přehnaně lpí na životě a svůj život promrhávají tím, že se bojí, že jim bude odebráno to, co zrovna teď mají, ať už se jedná o jejich vlastní život anebo o majetek. Jsou těmito činnostmi tak zaneprázdnění, že si nejsou vědomi, že jim čas protéká mezi prsty. Ale pak přijde smrt, na kterou si člověk musí udělat čas, ať chce nebo nechce a pak je pozdě něčeho litovat, neboť již nikdy člověk nedostane druhou šanci, nikdy už nedostane možnost prožít tento svůj život podruhé a lépe. Existuje pouze jeden pokus. Lidem přijde jejich život tak velice krátký, ale to proto, přemýšlí Seneca, že ho promrhají tím, co dělají nebo vlastně nedělají. Svůj život zasvětili honbě za majetkem a rozkošemi, které jsou neukojitelné, čím víc mají, tím víc chtějí, život promrhají zahálkou, častým popíjením alkoholu, vybíravostí v jídle, starají se jen o své potěchy těla, nikoliv o

---

⁷⁸ SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek I – X. Martin : Thetis, 2012., str. 132, 184.

⁷⁹ SENECA, A. L. Vychovatel a utěšitel. Olomouc : Votobia, 1995, str. 149.

⁸⁰ SENECA, A. L. Vychovatel a utěšitel. Olomouc : Votobia, 1995, str. 151.

potěchy své duše a jejich život provází strach z toho, že ztratí to, co tak pracně nabyli. A pak když má přijít jejich konec – vrací svůj život, který měli jen v zapůjčení, se diví, že ten život byl tak velice krátký. Jak by ne když po nich vlastně nic nezůstalo, nikdy nebyli spokojeni s tím, co mají, jejich život byla jedna velká honba za pomíjivými věcmi. ⁸¹ „Žijete, jako byste měli žít věčně, nikdy vám nepřijde na mysl vaše pomíjivost, nepozorujete, kolik času už přešlo. Ztrácíte z něho, jako byste brali z plného, jako byste brali z nepřeborného množství, a zatím možná právě ten den, který někomu nebo něčemu dáváte v plen, je váš poslední. Všeho se bojíte jako smrtelní, po všem toužíte jako nesmrtelní.“ ⁸²

Pak se opravdu život může zdát krátký, protože ho lidé promrhali. Je tedy zapotřebí šetřit časem a rozmyslet si, na co ho vynaložíme, obzvláště když nikdy nevíme, kdy dojde ke svému cíli. Seneca upozorňuje na to, že nikdo nemůže mít pokojný život, kdo touží po co nejděším životě a touží žít co nejděší dobu. Je to zbytečně vynaložené úsilí na něco, co ovlivnit nelze. Člověk se soustřeďuje na věci, které ovlivnit nemůže místo toho, aby se soustřeďoval na věci, které ovlivnit může. Šetřili bychom více svým časem, kdybychom věděli, jaký nám byl vyměřen? ⁸³

Kdyby ale tito lidé svůj život naplnili velkými činy a prožili ho ctnostně, nikdy by jim jejich život nemohl připadat krátký. Neboť život sám o sobě krátký není, pokud člověk ví, jak s ním správně naložit. Nezáleží na tom, jak dlouho člověk žil, ale kolik toho za tu dobu, co pobýval na tomto světě, vykonal. ⁸⁴

Další věcí, která nám krátí život – ne doslova, samozřejmě, ale proč se nám na sklonku náš život zdá krátkým, je ta, že se staráme o druhé, nepatříme sami sobě, náš život se točí kolem druhých, aniž bychom se každý starali o svoji duši. „*Postavení všech zaneprázdněných je zajisté špatné, nejhorší je však postavení těch, kteří se ve svém zaneprázdnění ani nenamáhají pro sebe, ale řídí svůj spánek podle spánku druhého, svůj krok podle kroku druhého, na rozkaz*

---

⁸¹ SENECA, A. L. Listy Lucilioví, svazek XI - XX. Martin : Thetis, 2012., str. 127.

⁸² SENECA, A. L. O krátkosti života. In: O duševním klidu. Praha : Odeon, 1999, str. 156 - 157.

⁸³ SENECA, A. L. O krátkosti života. In: O duševním klidu. Praha : Odeon, 1999, str. 167..

⁸⁴ SENECA, A. L. O krátkosti života. In: O duševním klidu. Praha : Odeon, 1999, str. 161.

*milují a nenávidí, a přitom milovat a nenávidět je ze všeho nejsvobodnější.*⁸⁵ Kdežto ctnostný muž nedovolí, aby mu bylo odebráno něco z jeho vyměřeného času, Nedovolí, aby tento čas promrhal, a proto se mu jeho život zdá dostatečně dlouhý, jelikož neexistoval nikdo, kdo by mu jeho čas ubíral. Všechen měl jen sám pro sebe, věnoval se jen sám sobě a nikomu jinému. Tento vyměřený čas mu stačil, protože s ním uměl správně zacházet a správně ho využívat.

Jeho život je dlouhým i z jiného důvodu, a to ze studia filozofie, například Sókrata, Epikúra, Karneada, tím získává léta před jeho narozením pro sebe, studiem filozofie získává přehled o minulosti, život mudrce nemá hranic.⁸⁶ „*Sloučení všech časů v jeden způsobuje, že jeho život je dlouhý.*“⁸⁷ Kdežto průměrní lidé svůj čas věnují druhým a tím svůj čas promrhávají.⁸⁸ Na jednu stranu to může znít sobecky, ale na stranu druhou sám Seneca v jednom listu psaném Luciliovi uvádí důležitost přátelství, kde píše o tom, že přátelství nemáme brát jako svůj prospěch a v první řadě myslet na sebe. Základem je myslet na toho druhého, právě na toho přítele. Uvádí příklad, že není správné mít přítele proto, aby u nás seděl na židli, až budeme třeba umírat, ale přítel je tu pro to, abychom tu byli my pro něj, abychom my seděli na židli u něj, až jemu nebude dobře. Neboť přítel tu není pro mě, ale já jsem tu pro svého přítele. Není tedy správné pokládat si otázku: „Co pro mě může udělat můj přítel?“, nýbrž: „Co já mohu udělat pro svého přítele?“⁸⁹ Seneca tedy zdůrazňuje důležitost přátelství. Považuje za správné a dobré věnovat jim svůj čas a starat se o ně, ale to neplatí pro lidi, kteří našimi přáteli nejsou. V tomto případě zdůrazňuje, že je to akorát plýtváním drahocenného času, který nám už nikdo nikdy nevrátí.

Na základě toho, co právě bylo napsáno, zcela logicky vyvstává jedna otázka. Je to otázka, kterou si také dnes položil minimálně jednou snad každý z nás, a to, proč se dobrým lidem stávají zlé věci a špatným lidem věci dobré. Proč trpí lidé dobří, kdežto špatní si vesele žijí a užívají svých rozkoší. Seneca na to odpovídá tak, že je to jakási zkouška od Boha. Je si jist, že muži (Seneca nehovoří

---

⁸⁵ SENECA, A. L. O krátkosti života. In: O duševním klidu. Praha : Odeon, 1999, str. 180.

⁸⁶ SENECA, A. L. O krátkosti života. In: O duševním klidu. Praha : Odeon, 1999, str. 174 – 175.

⁸⁷ SENECA, A. L. O krátkosti života. In: O duševním klidu. Praha : Odeon, 1999, str. 175.

⁸⁸ SENECA, A. L. O krátkosti života. In: O duševním klidu. Praha : Odeon, 1999, str. 163.

⁸⁹ SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek I – X. Martin : Thetis, 2012., str. 69.

o lidech, ale jen o mužích, ženy vynechává, i když hlásá rovnost všech lidí. V jeho díle je patrné, že vzor ctnosti je jedině muž, kdežto ženy podléhají svým emocím a jsou slabošské. Například ve svém listu Polybiovi píše, že poddat se bolesti je tak žensky slabošské⁹⁰), kteří nejsou dobří, nejsou hodni toho, aby je Bůh nějak zkoušel, protože Bůh ví, že špatný muž by zkouškou neprošel, selhal by, tak proč se s ním zbytečně zatěžovat a ztrácet s ním čas. Kdežto dobrý muž, ctnostný muž, ten mu už za „námahu“ stojí. Ctnostný muž totiž tyto výzvy rád přijímá, zoceluje se, nebere to jako nějaké příkoří, necítí to jako nespravedlnost, ale spíše jako poctu, protože ví, že každá zdolaná zkouška, každé prožité trápení, ho posune zase o kus dál, zoceluje se každým prožitým příkořím.⁹¹

Bohové mají rádi dobré muže, neškodí jim, jen je připravují pro sebe. Mezi dobrými muži a Bohem je jakési přátelství, které je založeno právě na ctnosti. „Dobrého muže nerozmazluje, ale zkouší ho, otužuje, připravuje ho pro sebe. [...] Dobří muži se nesmějí lekat utrpení ani těžkostí, že si nesmějí stěžovat na osud, že se musejí přizpůsobit všemu, co se stane, a obrátit to v dobro. Nezáleží na tom, co snášíš, ale jak to snášíš.“⁹²

Seneca říká, že umíráme horší, než se rodíme. Vzhledem k tomu, co už bylo napsáno, je to logické. Rodíme se čistí a neposkvrnění, tak nás příroda pouští do světa, ale pak rosteme. Je tu dětství, dospívání, dospělost, každým dnem se stáváme horšími díky neukojitelnosti a neustálé touze po něčem pomíjivém. To činí jedince horšími. Chamtivost, zloba, závist, strach. Ničemu takovému nám nedala příroda poznat, to my sami, naši vinou, jsme poznali tato zla.⁹³

4. 1. Senecovo pojetí sebevraždy

Seneca se také zamýšlí nad tím, kdo nám dodává větší odvahy, zda ti, kteří si smrt přejí, anebo ti, kteří jsou smíření se smrtí a pokojně ji očekávají. Vzápětí si odpovídá tak, že odvalu nám nejspíše dodávají ti druzí, kteří smrt

---

⁹⁰ SENECA, A. L. Vychovatel a utěšitel. Olomouc : Votobia, 1995, str. 141.

⁹¹ SENECA, A. L. O prozřetelnosti. In: O duševním klidu. Praha : Odeon, 1999, str. 186, 193, 195, 197.

⁹² SENECA, A. L. O prozřetelnosti. In: O duševním klidu. Praha : Odeon, 1999, str. 185.

⁹³ A. L. Listy Luciliovi, svazek I – X. Martin : Thetis, 2012., str. 113.

očekávají a jsou připraveni, jelikož ti, kteří si vzali život sami, mohli tak udělat z náhlého popudu či z afektu.⁹⁴

Seneca ale sebevraždu nevnímá jako něco negativního, ba naopak, bere to jako možnost volby. Proč si nevzít život, když člověk trpí bolestmi? Člověk musí zemřít tak jako tak, dříve nebo později, tak proč nevrátit pouze dřív to, co je propůjčené? Seneca ve svém listu píše, že nejkrásnější věcí je si ukrást možnost zemřít.⁹⁵

Podle Senecy nám věčný zákon nemohl dát nic lepšího než jeden příchod a více způsobů odchodu.⁹⁶ Dává právo volby, zda vyčkat až uběhne vyměřený čas, anebo svůj život ukončit dříve. Záleží tedy čistě jen na člověku samotném, jak se rozhodne. Seneca dokonce sebevraždu obhajuje. Například když je toto jediná možnost, jak se vymanit z otroctví.⁹⁷

Filozof Seneca, který smýšlí veskrze deterministicky, ponechává člověku alespoň jednu svobodnou volbu – vzít si život sám, to je to jediné, co se dá ovlivnit. Sebevraždu podporuje a zdůrazňuje právo na tuto možnost. Vzhledem k tomu že smrt považuje za pozitivní a za něco, co nesmrtelného ducha osvobodí ze smrtelného těla, není divu, že schvaluje také sebevraždu. Jelikož Seneca obhajuje sebevraždu, je zcela pochopitelné, že je proti odpůrcům tohoto činu.⁹⁸

„Senekovo pojetí sebevraždy jako svobodného činu, možná jako nanejvýš svobodného činu. [...] Seneca přirozeně odsuzuje ty, kdo se staví proti obecnému právu na sebevraždu, takový postoj uzavírá cestu ke svobodě. [...] Připouštět sebevraždu za jistých okolností je však jedna věc, opěvovat ji je věc zcela jiná.“⁹⁹

Pan Rist ve své knize píše o tom, že je rozpačitý, jak nahlížet zrovna na Senecovo případ sebevraždy. Ano, zabil sám sebe, ale nikoliv proto, že chtěl, ale

---

⁹⁴ A. L. Listy Luciliovi, svazek I – X. Martin : Thetis, 2012., str. 122.

⁹⁵ SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek I – X. Martin : Thetis, 2012., str. 211-213.

⁹⁶ OKÁL. M. Filozof Seneca a Pavol Apoštol. In: SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek XI - XX. Martin : Thetis, 2012., str. 10.

⁹⁷ OKÁL. M. Filozof Seneca a Pavol Apoštol. In: SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek XI - XX. Martin : Thetis, 2012., str. 10.

⁹⁸ OKÁL. M. Filozof Seneca a Pavol Apoštol. In: SENECA, A. L. Listy Luciliovi, svazek XI - XX. Martin : Thetis, 2012., str. 10.

⁹⁹ RIST, M. J. Stoická filosofie. Praha : OIKOYMENH, 1998, str. 258.

protože musel – na příkaz císaře Nera. Je to i tak projev svobodné vůle nebo už není? „Není jasné, jak je možné omluvit Seneku za to, že na svou vlastní sebevraždu a na ostatní podobné sebevraždy, spáchané na rozkaz císaře, pohlíží jako na zcela svobodné činy. [...] Je pravda, že Seneca by mohl říci, že za vlády císařů páchali lidé sebevraždu proto, aby se vyhnuli možnosti, že budou nuceně vtaženi do špatnosti. Proč ale stojí zabít sebe samého za takových okolností o tolik výše a má být zřejmě svobodnější než jednání, jímž někdo ponechává průchod tomu, aby byl zabit?“¹⁰⁰

---

¹⁰⁰ RIST, M. J. Stoická filosofie. Praha : OIKOYMENH, 1998, str. 258.

Závěr

Na začátku práce jsem si stanovila za cíl vysvětlit, jak Seneca chápe blaženost a ctnost a zda je možné dojít blaženému životu a pokud ano, tak za jakých podmínek. Zjistila jsem, že Seneca považuje blaženost za jakýsi vrchol, k jakému je možné se dostat jen odříkáním a trpkou cestou, na jejímž konci ale čeká dokonalá odměna. Je zapotřebí jednat ctnostně vždy a za všech okolností, i když by to mohlo být nevýhodné nebo bolestivé. Ctnost se musí stát přirozeností. Nejednat nějakým způsobem tak, jak by se asi mělo správně jednat, ale jednat tak, jak je to pro toho člověka přirozené. Je zapotřebí se vzdát vášní a rozkoší. Vystačit si jen sám se sebou a s tím, co právě mám. Nelpět na pomíjivých věcech, které lze rychle nabýt, ale také pozbyt. Nebýt otrokem vlastních potřeb a pudů, nechtít stále víc a víc. Svůj život zasvětit filozofii, která člověka dovede k dokonalému dobru, neboť blažený život má v sobě dokonalé dobro, které se už nedá zvýšit. Když má v sobě člověk toto, již nic víc v sobě mít nemůže. Dosáhl dokonalosti, dosáhl vrcholu poznání, dobra a blaženosti. Tomuto mudrcovi už v životě nikdy nic chybět nebude, bude vždy a za všech okolností šťastný a veselý a vždy a za všech okolností bude jednat ctnostně.

Posléze jsem se pokusila vysvětlit pojem mudrc. Došla jsem k závěru, že mudrc je jedinec, který žije přísným asketickým životem a je neustále v jakési apatii. Je to muž, který jedná vždy ctnostně, protože jinak ani jednat neumí. Je to dokonalý vzor člověka, který vždy jedná správně, tedy dobře. Je to muž, který žije v jakési bublině, nic se ho nemůže dotknout, nic mu nevádí, není možné mu ublížit nebo na něm vykonat křivdu. Tento mudrc je nad vše povznesený, protože došel k absolutní pravdě a k absolutnímu poznání. Žije svým vnitřním životem, který je neuvěřitelně bohatý. Vystačí si s tím, co má, je nezávislý na štěstěně. Netouží po pomíjivých věcech. Žije si svůj blažený život, protože ví, že to, na čem mu záleží, je uvnitř něho a to mu nikdo nemůže vzít. Je šťastný, protože po ničem netouží, prožívá tedy neustálý klid. Je blažený, protože postrádá touhu a bolest.

Následně jsem se věnovala tématu smrti, osudovosti a sebevraždě. V kapitole, která se těmito tématům věnuje, je patrné, že Seneca považuje smrt za

pozitivní jev, který je zapotřebí vítat s radostí. Celý život je jakési čekání na smrt, která když přijde, konečně osvobodí duši od těla. Pochmurnost Senecovy filozofie a postoj ke smrti je také patrný z výroku: „*Někdy už jen žít je statečným činem.*“¹⁰¹ Smrt je podle něj spravedlivá a je to jakýsi sluha přírody – vrací přírodě to, co propůjčila. Zajímavé je, že Seneca považuje život za něco, co nám nepatří. Je to jen dar od přírody, který máme nějaký čas v úschově, a musí být navrácen dárci, až přijde ten správný čas. Senecovi přijdou směšní lidé, kteří si myslí, že jejich život je jen jejich a když umírají, považují to za nespravedlnost a křivdu.

Co se týče problematiky suicidia, tak v Senecově díle je patrné, že se tomuto tématu věnuje často a toto ukončení života nikterak neztracuje, ba naopak. Seneca jako determinista ponechává člověku jedinou svobodnou volbu v životě – sám si může vybrat, kdy odejde z tohoto světa. Dříve nebo později musí odejít každý, tak co může být špatného na tom, že člověk odejde dříve, než vyprší jeho čas? Jen dříve vrací to, co mu nikdy nepatřilo. Nikomu tím neškodí, nikomu tím nekřivdí.

Dále jsem došla k závěru, že vzhledem k tomu, že Seneca je determinista, považuje tedy vše za již předem určené. Děje se to, co se mám stát a je o tom rozhodnuto dávno před tím, než se tomu stane. Osud považuje za spravedlivý. Je si jist, že se všemi jedná stejně, nikomu nenadržuje, nikomu nekřivdí. Tady je patrné Senecovo stanovisko, že všichni lidé jsou si bez rozdílu rovni. Hlásal, že otrok je stejně člověk jako jeho pán. A pokud se tak děje, že člověk vlastní druhého člověka, je to tím, že to takto špatně rozdělila Štěstěna.¹⁰² Proto Seneca tolika lpí na tom, aby se člověk na Štěstěnu nespolehal, protože nejedná spravedlivě.

*„Život není dobrem, ani zlem, je místem pro dobro a zlo.“*¹⁰³

Tento myslitel je právem označován za významného a moudrého, v jeho rozsáhlém díle nalezneme spoustu pouček a rad, ze kterých si také dnes můžeme vzít ponaučení. Seneca je stále s oblibou citován a často se můžeme setkat

---

¹⁰¹ SENECA, A. L. Slova tesaná do mramoru. Praha : Vyšehrad 2000., str. 79.

¹⁰² SENECA, A. L. Slova tesaná do mramoru. Praha : Vyšehrad 2000., str. 30.

¹⁰³ SENECA, A. L., Nesmrtelné ideje. Praha : Vyšehrad 2003, str. 2.

s nějakým jeho citátem. Alespoň na nějaký jeden známý citát si vzpomene snad každý a nejednoho přivede k zamyšlení se.

„Všeho se bojíte jako smrtelní, po všem toužíte jako nesmrtelní.“

Seneca¹⁰⁴

---

¹⁰⁴ SENECA, A. L. Slova tesaná do mramoru. Praha : Vyšehrad 2000., str. 30.

Resumé

This thesis - Ethics of Seneca - basic ideas - describes the philosophy one of the greatest philosopher and thinker – Lucius Anneaus Seneca.

The first chapter is devoted to a description of significant philosophical direction – Stoicism. Specifically their ideas and influence to the future. I mention their first representatives, originator and also the most famous representatives in late Stoicism.

Furthermore, this project describes Lucius Anneaus Seneca - his life, work and his philosophy.

Rest of this thesis is dedicated to ethics of Seneca. That is the most important part of this work. I explain terms like bliss, virtue, fate, death, suicide in his work and try to answer the question of how to achieve a blissful life. Finally in common with Seneca's image of sage.

Seznam použité literatury a pramenů

Primární literatura:

SENECA, A. L. *O duševním klidu*. Praha : Odeon, 1999. ISBN 80-207-1020-5.

SENECA, A. L. *Nesmrtelné ideje*. Praha : Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-614-X.

SENECA, A. L. *Slova tesaná do mramoru*. Praha : Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-438-4.

SENECA, A. L. *Vychovatel a utěšitel*. Olomouc : Votobia, 1995. ISBN 80-85619-42-3.

SENECA, A. L. *Listy Luciliovi*, svazek I – X. Martin : Thetis, 2012. ISBN 978-80-89520-10-7.

SENECA, A. L. *Listy Luciliovi*, svazek XI - XX. Martin : Thetis, 2012. ISBN 978-80-89520-11-4.

Sekundární literatura:

HEINZMANN, R. *Středověká filosofie*. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 2000. ISBN 80-7182-105-5.

LONG, A. A. *Hellénistická filosofie*. Praha : OIKOYMENH, 2003. ISBN 80-7298-077-7.

MACHOVEC, D. *Dějiny antické filosofie*. Jinočany: H&H, 1993. ISBN 80-85467-62-3.

MÜLLER, J. F. *Úvod*. In: SENECA, A. L. *Vychovatel a utěšitel*. Olomouc : Votobia, 1995. ISBN 80-85619-42-3.

OKÁL, M. *Zlomky starých stoiků*. Bratislava: Pravda, 1984. ISBN 80-86027-19-8.

PAPROTNÝ, T. *Stručné dějiny antické filozofie*. Praha : Portál, s. r. o. 2005. ISBN 80-7178-900-3.

RÁDL, E. *Dějiny filosofie I*. Praha : Votobia, 1998. ISBN 80-7220-063-1.

RICKEN, F. *Antická filosofie*. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 1999. ISBN 80-7182-134-9.

RIST, J. M. *Stoická filosofie*. Praha : OIKOYMENH, 1998. ISBN 80-86005-06-5.

STEHURA, E. *Diskuse o svobodě v pozdní antice*. In Nejeschleba, T. a kol. *Pojetí svobody v dějinách a současnosti filosofie*. Brno : CDK, 2013. ISBN 978-80-73-25-331-8.

STOKES, P. *Malé album velkých myslitelů*. Praha : BRÁNA, 2007. ISBN 978-80-7243-313-1.